

THEORETICAL VIEWS ON THE ROLE OF EMPLOYED LABOR IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT SOCIETY

Udovenko I.

PhD (Economics), Associate Professor of Department of Geodesy,
Cartography and Cadastre, Uman National University of Horticulture

ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ НА РОЛЬ НАЙМАНОЇ ПРАЦІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКОВІ СУСПІЛЬСТВА

Удовенко І.О.

к. е. н., доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру
Уманський національний університет садівництва

Abstract. The article deals with theoretical views of the famous scientists on the essence of the term «employed labor» in the context of socio-economic development of society. The author focuses on the level of influence of the human factor on various stages of the evolution of economic relations. The views of modern researchers of labor relations in the conditions of transformation and market are analyzed. A parallel between aspects of classical interpretation and contemporary strategic views of the role of a hired employee in the production process is conducted. The study highlights a significant factor — human potential that will increase Ukraine's competitiveness in the global market. The author concludes that the quality of life of a person and society depends on the efficiency of the functioning of the economy as a whole.

Keywords: employed labor, socio-economic development, human potential, evolution.

Анотація. У статті розглянуто теоретичні погляди відомих вчених на суть терміну «наймана праця» у розрізі соціально-економічного розвитку суспільства. Автор акцентують увагу на рівні впливу людського фактора на різних етапах еволюції господарських відносин. Аналізуються погляди сучасних дослідників трудових відносин в умовах трансформації та ринку. Проводиться паралель між аспектами класичного трактування та сучасними

стратегічними поглядами ролі найманого працівника у процесі виробництва. У дослідженні виокремлюється вагомий фактор — людський потенціал, що дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності України на світовому ринку. Автор робить висновок, що саме від якості життя людини та суспільства залежить ефективність функціонування економіки в цілому.

Ключові слова: наймана праця, соціально-економічний розвиток, людський потенціал, еволюція.

Стан розвитку чи трансформаційних змін економічних відносин в Україні дещо втратив свою пріоритетність дослідження серед науковців. На фоні політичних зрушень, що спостерігаються в нашій державі, основна увага науковців приділена політичній ситуації в політичному середовищі та можливими прогнозами і, відповідно, передбачуваними наслідками для всієї світової спільноти.

Обрана тематика дослідження покликана на пошук перспективних шляхів вирішення поставлених проблем, що мають місце в нашій досить не досконалій економічній системі.

Особливістю переходу до ринкової економіки, тобто до демократичної, соціальної, правової держави, що зазначено у першій статті Конституції України, це наявність системної кризи. Її основна сутність полягає у тріадній природі, тобто, охоплення трьох тісно пов'язаних сфер організації суспільства, таких як: економічна, духовна, або культурна та політико-правова. Яскраві докази кризи просліджуються за такими наслідками: великої кількості емігрантів, які не мають можливості реалізувати свої професійні навики в Україні з відповідною ефективністю; зниження рівня життя основної маси населення, що призводить до розмежування суспільства та різкого виокремлення певних прошарків функціональної еліти і відповідно їх збагачення; тотальний відтік великих грошових мас до закордонних банків, що є також наслідком невпевненості у своєму майбутньому і т.д.

На фоні економічної та фінансової нестабільності, що притаманна українській економіці та всіма наслідками попередніх державних керівників нашої порівняно молодій державі, з огляду не на вік, а на період її незалежності, в останні роки спостерігається тенденція до позитивних зрушень. І це відбувається не лише в якомусь певному напрямку, підтверджуючи концепцію цілісності ринку та самодостатності, самовдосконалення економічних відносин, що перекликається з теорією, відомого класика економічної теорії Адама Смітта, - "невидимої руки", хоча і стосується вона в основному вільної конкуренції [1].

Як будь-який поступальний рух, перетворення, що спостерігаються на ринку праці України спонукають до більш детального розгляду його основних факторів, в даному випадку, відносно фактору робоча сила, а саме її основного носія найманого працівника. Сучасна ситуація в деякій мірі прогресувала до оздоровлення встановленої ситуації на ринку праці.

Внаслідок роздержавлення підприємств та інтенсифікації процесу приватизації з'явилися нові форми власності і господарювання: малі підприємства, спільні підприємства, кооперативи, селянські (фермерські) господарства, різні форми господарських товариств, а отже і нових та не підпорядкованих у власних інтересах, крім самого себе та здорового глузду роботодавців. В результаті відбулися також зміни у сферах економічного, політичного та соціального життя суспільства, які спостерігаються, по сьогоднішній день, перетворюючи процеси відносно морального сприйняття населення країни до соціальних явищ, таких як зайнятість, безробіття, соціальна забезпеченість та захищеність, рівень доходів населення, поява нових прошарків суспільства тощо.

Кожен науковець, який хоч і по дотичній торкався цього питання прагнув висунути своє тлумачення. Ціннісні засади світового господарювання завжди викликали зацікавленість в провідних дослідження відомих мислителів в будь-які часи, з моменту фокусування уваги провідних розумів на його багатогранності та диференційованості, вмінню видозмінюватись та

адаптуватись до суспільно-історичних змін характерних обраному суспільству, а також набуття певних унікальних форм притаманних лише його прогресивним елементам.

В Україні ще не склався дієвий механізм залучення найманих працівників та мотивації їх до ефективної виробничої діяльності. Міністерства та відомства обтяжені соціальною необхідністю підтримки традиційних виробництв, не мають достатніх коштів для розширення виробництв та забезпечення робочими місцями працездатного населення. Недержавні комерційні структури ще не можуть здійснювати довгострокові проекти, які б забезпечували базові технологічні зміни та можливість залучення до виробничого процесу кадрового складу працівників з відповідною кваліфікацією.

Одним з провідних вчених, хто більш конкретно сконцентрував увагу на одному з факторів виробництва (або ж суспільного господарювання) став Адам Смітт. В своїх працях він першим сформулював найману працю як основне джерело прибутку, тобто багатства. В монументальній праці «Багатство народів» виводиться твердження, що: «Річна праця кожного народу становить первісний фонд, який доставляє йому всі життєво необхідні предмети і зручності, що споживаються ним протягом року і складаються завжди або з безпосередніх продуктів цієї праці, або з того, що одержується в обмін на ці продукти у інших народів». Під обміном він розуміє розподіл праці, хоча не аналогічні поняття. На відміну від своїх попередників А. Смітт вважав продуктивною будь-яку найману працю незалежно від місце розташування, умов її реалізації. До непродуктивного виду найманої праці він відносить працю тих найманих робітників, що задіяні в галузях розміщених ним в своїй ієрархії на нижчих щаблях, наприклад таких як домогосподарство. Мотивував він це тим, що найманий працівник виробляє більше ціннісних благ у сільському господарстві, ніж домогосподарка [2].

Його наступник Д. Рікардо підтримував та розвивав концепцію А. Смітта відносно відчуження найманого працівника свого товару, тобто здатності до праці, як основного засобу виробництва капіталістичного устрою. Вартість же

виробленого товару визначалася самою затраченою працею. Проте самі ж вчені зайшли у глухий кут розкриваючи природу найманої праці, як доцільне використання розумових і фізичних сил людини в процесі виробництва матеріальних послуг[3, с. 138-139]. Тут вони надавали праці форму реалізованого процесу, здійснення певних функцій за допомогою певних знарядь праці, що наявні у власності капіталіста. Але не маючи можливості використання їх у своїй трудовій діяльності працівник виключає ймовірність існування самого процесу праці, тому цим він виключає реальність реалізації своєї здібності до праці, так як на такий момент жива праця відсутня. Це твердження по своїй формі логічне, але носить яскраво виражений ірраціональний характер.

У вітчизняних здобутках наукових економічних досліджень не приділяється виключної ролі найманій праці як провідній виробничій силі. Основна суть якої, полягає у величезному потенціалі високої продуктивності, що стимулює розвиток економіки. Ця проблема ускладнюється через особливість досліджень ринку праці України, який ще перебуває в процесі трансформації економічних відносин. Це обумовлено тим, що характер досліджень на ринку праці має свою специфіку і в більшості випадків не передбачає отримання абсолютних і точних результатів. Варто зазначити, що дослідженням найманої праці в Україні займається незначна частина науковців.

Але в дослідженнях зарубіжних і деяких вітчизняних науковців економічного спрямування вже давно панує антропосоціальний підхід до розв'язання проблеми ефективності економіки. Домінуючими твердженням якої є прихована роль такого вагомого фактора виробництва, як наймана праця (трудова діяльність населення) [4, С.281-282]. Лише правильно організована ця діяльність може бути продуктивною, що в свою чергу спонукатиме до зростання ефективності економіки.

Так, засновник класичної теорії У. Петті одним з перших розпочав системно досліджувати роль робочої сили у виробництві та створені додаткової

вартості. Він першим охарактеризував найманого працівника як носія робочої сили, як власника вартості робочої сили в її капіталізованій формі, а не тільки як споживача благ. Він шукав науковий метод кількісної оцінки розміру особистісного, людського фактора продуктивних сил, до яких відносив знання, трудові навички, спритність, особистісний потенціал людини і населення в цілому

Розстановка класових сил та формування напрямків суспільно-економічної думки в період підготовки та здійснення реформи в Україні не відрізнялись, по суті, від аналогічних процесів, що розглядались в вищенаведених дослідженнях.

Специфіка слов'янського культурно-історичного побуту обумовила свій універсальний хід розвитку економічної думки щодо сутнісної характеристики природи найманої праці. Марксистські погляди просліджуються в працях відомого культурного та політичного діяча Івана Франка. Найману працю він характеризував як основу капіталістичного виробництва. Спираючись на подібне твердження він обґрунтував обставини, при яких виникає наймана праця. Наймана праця виникає за відсутності у власності або ж після експропріації знарядь праці у потенційного працівника, який стає в свою чергу пролетарієм. Відповідно такі перетворення призводять до виникнення класу капіталістів, як власників знарядь виробництва, тобто виробників і робітників, що в силу обставин, що склалися вимушені продавати свої здібності до праці вищезгаданим господарям. Хоч Франко не дуже ясно і точно вживав поняття «праця» і «робоча сила», проте вартість того і другого зводив завжди до вартості робочої сили.

Більш конкретним і найдоцільнішим, на нашу думку, є дослідження О.Дуюнової. Вона стверджує, що «під найманою працею слід розуміти несамотійну, залежну, підлеглу працю працівника, що не включений у відносини власності з підприємством, установою, організацією, позбавлений, як правило, права на розподіл прибутків та участь в управлінні, який продає свою

робочу силу (здатність до праці) і зазнає експлуатації з боку власника засобів виробництва»[5, С. 48.].

В умовах обмеженості ресурсної бази вітчизняної економіки та досить складної структури ринку праці на фоні загального прискорення науково-технічного прогресу, глобалізації й інтернаціоналізації ринку, посилення конкуренції, що супроводжується скороченням термінів дії конкурентних переваг і необхідністю поділу ринку на сектори, одним із ключових факторів успіху стає забезпечення робочими місцями конкурентоспроможного населення.

Цікавою є висловлювання відомого в Японії спеціаліста вищого рівня стратегічного мислення, а також і на світовому рівні менеджера-науковця і дослідника Ісікава Каору. Який стверджує, що ефективність виробництва при незмінності технологій та сировинної бази залежить не від високорозвинутих технологій та автоматизації виробничого процесу, а від людського фактору, від його відношення до своєї праці, від вміння управлінського апарату стимулювати підвищення продуктивності найманої праці [6, С.127-129]. І це стосується не тільки трудового колективу, а й кожного працівника на підприємстві. Японська стратегія є яскравим і переконливим показником ефективного залучення людського фактора як домінанти, щодо розвитку економічних відносин. Стратегія оптимального залучення найманої праці та виважений розподіл як попередніх, так і теперішніх зусиль, результатами яких є впровадження ресурсозберігаючих технологій в інтересах роботодавців створює оптимальний шлях для досягнення цілей підприємств, фірм, організацій.

Можна стверджувати, що усі складові організації економічних відносин як на мікро-, так і на макрорівні, так чи інакше пов'язані з людською діяльністю, учасники якої взаємодіють між собою з метою реалізації процесів обміну та виробництва – це щодо суспільного характеру, та задоволення власних потреб стосовно природи людини як істоти біологічного походження, а також провідної виробничої сили.

Зміни, що відбуваються в новому тисячолітті диктують нам обумовлений перехід не тільки до нових форм економічних відносин, а й дещо більш чіткішому розмежуванню загальноприйнятого терміну. Видозмінюваність його природи, суб'єктів реалізації та характерних особливостей, що допомагали класифікувати найману працю як домінуючу силу впливу на розвиток економічних відносин створюють умови для подальшого прогресу та започатковує нову віху в економічній теорії. Саме від якості життя людини та суспільства залежить ефективність функціонування економіки в цілому.

Список літератури:

1. Удовенко І. О. Соціально–економічна природа найманої праці та її характерні особливості у світовій економічній думці. «Ефективна економіка». 2013. № 3. URL://www.economy.nayka.com.ua/?n=3&y=2013.
2. Удовенко І. О. Специфіка залучення найманої праці у виробничий процес у трансформаційному періоді. Стратегія економічного розвитку України. : зб. наук. пр. Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун–т ім. Вадима Гетьмана». К.: [б. в.], 2013. № 32. С. 274-280.
3. Липов В. В. Христианские основы хозяйствования. Невидимая рука чего... или Кого? Человек и христианское мировоззрение. Симферополь, 2006. №11. С. 137-142.
4. Дмитренко Г.А. Антропосоціальні пріоритети раціонального використання трудових ресурсів в Україні. Наукові доповіді. К.: РВП СУ НАН України, 2005. Т. 1. С. 277-286.
5. Дуюнова О. Поняття та ознаки найманої праці. Підприємництво, господарство і право. 2001. №8. С. 45-58.
6. Исикава Каору. Японские методы управления качеством. Пер. с англ. М.: Экономика, 1998. 215с.
7. Chendler A. D. Strategy and strukture. Cambridge: chapters in the history of the industrial enterprise: MIT Press, 1962. 463p.